

УДК 342.9: 347.97/.99

*Л. М. Волкова**здобувач**Науково-дослідного інституту публічного права***АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ**

Актуальність теми. Будь-які зміни в суспільстві здійснюються шляхом реформування. В Україні нині проводиться масштабна судова реформа, якою стратегічно заплановано створити ефективну, об'єктивну та незалежну судову систему. Однак, умови та порядок проведення судової реформи залежать від ґрунтовного дослідження аспектів функціонування судової системи України, проблем та факторів впливу в цій площині.

Таким чином, в умовах проведення судової реформи, запозичення європейського досвіду в сферу публічного адміністрування системи судоустрою, адміністративно-правовий статус органів та установ правосуддя в Україні є беззаперечно актуальною проблематикою та об'єктивно вимагає наукових викликів.

Огляд останніх досліджень. Питанням адміністративно-правового статусу органів правосуддя прямо або побічно займалися такі вчені як В. Бойко, А. Борко, В. Галуцько, М. Горбач, М. Закурін, А. Іванищук, Р. Ігонін, В. Куценко, Т. Плугатар, І. Прошутя, О. Соколенко, С. Циганок та інші.

Проте, правовий статус органів правосуддя, в умовах євроінтеграційних процесів та судових реформ, зазнав змін, тому для належної оптимізації системи органів правосуддя, дослідження адміністративно-правового статусу органів правосуддя є досить актуальним та своєчасним.

Мета статті полягає в тому, щоб на базі дослідження обґрунтованих позицій вчених-юристів визначити поняття та зміст адміністративно-правового статусу органів та установ правосуддя в Україні.

Виклад основних положень. На початку дослідження варто в загальному охарактеризувати такі поняття як «статус», правовий статус», «адміністративно-правовий статус». Сьогодні поняття «правовий статус» у теорії права має своє певне значення і широко використовується в юридичному обігу. В перекладі з латини слово «status» означає становище в будь-якій ієрархії, структурі, системі. Воно зустрічається ще в поглядах юристів Стародавнього Риму, коли вони визначали свої міркування стосовно визначення поняття «особа» (персона). Тоді ж це поняття охоплювалося категорією стану (сарт), що застосовувалося до індивідумів. Так нам стало відомим існування таких станів, або ж статусів, як status liberatis (стан свободи), status civitates (стан громадянства), status familiae (сімейний стан) [14, с. 49; 8, с. 164-165].

У філософському розумінні як міра правовий статус визначає собою межі, в яких можуть відбуватися зміни правового стану конкретних суб'єктів права [4, с. 78; 10, с. 115; 8, с. 164-165].

Як влучно вказує О. Соколенко, статус завжди відображає певне становище (позицію) особи в соціумі чи колективі і, по-друге, включає у себе щонайменш такі елементи, як права і обов'язки. Правовий статус являє собою значно вужчу категорію, ніж соціальний статус, що відповідним чином позначається й на обсязі тих прав, що складатимуть зміст такого статусу [15, с. 122].

М. А. Бояринцева визначає правовий статус як соціально допустимі та необхідні можливості особи не просто як індивіда, а як громадянина держави, оскільки вони гарантовані авторитетом держави. Зміст правового статусу в цілому визначає межі діяльності громадянина до інших осіб, колективів, держави, природи, рамки його активної та пасивної життєдіяльності [2, с. 179].

В. Кобзар вказує, що правовий статус, як юридична категорія, не лише визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальне функціонування соціального середовища, а й характеризують реальну взаємодію особи і держави. А тому складна система зв'язків, що утворюються між державою та її індивідами, а також між самими індивідами у державно-організованому суспільстві, фіксуються державою у юридичній формі прав, свобод та обов'язків. У своїй сукупності саме вони складають правовий статус індивіда, який, у свою чергу, відображає особливості соціальної структури суспільства, рівень демократії та законності [5, с. 626; 8, с. 164-165].

Отже, правовий статус органів та установ правосуддя визначає їх правове становище в сфері здійснення судочинства, а також встановлює правові стандарти їх діяльності, тобто обумовлює виникнення правового зв'язку між цими органами та державою.

Щодо поняття «адміністративно-правовий статус», то Я. Окар-Балаж вважає, що адміністративно-правовий статус як спеціальний правовий статус характеризує особу через її права, обов'язки та відповідальність як суб'єкта адміністративного права і забезпечує участь у суспільних відносинах, які виникають у зв'язку із забезпеченням суб'єктами публічної влади прав і свобод фізичних осіб, при взаємодії органів публічної влади з

інституціями громадянського суспільства, а також опосередковано у відносинах, які пов'язані у сфері публічного адміністрування об'єктів державної та комунальної власності, а інколи – у відносинах, які наявні у внутрішньо-організаційній діяльності органів публічної влади [13, с. 85].

Досвідчена школа вчених-адміністративістів, зокрема, професор О. Музичук під правовим статусом суб'єкта адміністративно-правових відносин визначає систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення в системі правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними [12, с. 320]. Т. Коломоець переконана, що адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються в межах як адміністративних правовідносин, так і поза ними [9, с. 78].

М. Горбач наголошує, що адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права як правова категорія – це система однорідних адміністративно-правових норм, які засвідчують факт формально-юридичного існування суб'єкта адміністративного права, а також здійснюють визначення їх правового становища у взаємодії з іншими суб'єктами права, державою та суспільством загалом. Крім того, за змістом адміністративно-правовий статус суб'єктів права – це взаємопов'язаний комплекс юридично закріплених адміністративних завдань (функцій), адміністративних прав та обов'язків, установлених на основі адміністративно-правових норм позитивного (які реалізуються владними суб'єктами адміністративного права) і негативного характеру (які накладаються на суб'єктів адміністративного права), що мають загальний, універсальний характер для всіх однорідних учасників адміністративно-правових відносин. [3, с. 2, 175].

Отже, адміністративно-правовий статус органів та установ правосуддя – це правове становище органів та установ правосуддя щодо створення належних умов для здійснення судочинства через реалізацію повноважень в сфері адміністративно-правового забезпечення судів з метою підвищення ефективності захисту і відновлення прав, свобод та законних інтересів осіб.

Цілком логічно, що забезпечення діяльності судів України обумовлює наявність у судово-правовій системі України цілої низки спеціальних та самоврядних інституцій, на які покладаються не судово-владні, а допоміжні повноваження (спеціально-слідчі, організаційно-технічні, представ-

ницькі, правозахисні тощо), що забезпечують діяльність органів судової влади щодо ефективного виконання покладених Конституцією та законами України функцій щодо здійснення судочинства [1, с. 21].

Нині немає єдиного поняття «адміністративно-правовий статус органів правосуддя», оскільки до системи органів правосуддя входять різні органи з відмінними правовими статусами. Вкажемо позиції науковців щодо деяких з них, зокрема, О. Калашник визначила, що правовий статус місцевого загального суду – це сукупність його ознак як органу судової влади і комплексу повноважень, наданих для здійснення судочинства, що впливають із засад його організації і діяльності. У структурі правового статусу місцевого загального суду виокремлено три блоки: цільовий (мета і завдання, функції та принципи), структурно-організаційний (порядок утворення і ліквідації, організаційне забезпечення, склад суду) і компетенційний (юрисдикція як компетенція з розгляду справ певних категорій) [7, с. 7].

В. Сурник визначив, що адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України за своєю сутністю – це цілісна, структурована, універсальна юридична категорія з чітким визначенням сутності суб'єкта адміністративно-правових відносин, наділеного функціями управлінського, організаційного характеру, професійним та компетенційним змістом, що є підзвітним органу суддівського самоврядування та має нормативне визнання [16, с. 50].

М. Івчук вказує, що адміністративно-правовий статус органів прокуратури – це врегульований законодавством порядок створення, реорганізації, ліквідації цих органів, визначення функцій і завдань прокуратури та наділення їх необхідною компетенцією для виконання покладених на неї державою прав та обов'язків [6, с. 12].

Таким чином, враховуючи різнобічність системи органів та установ правосуддя в Україні, адміністративно-правовий статус такої системи має такі особливості:

1) поєднує у собі загальні основи правового становища органів та установ правосуддя та спеціальні основи (так звані «адміністративно-правовий статус окремого суб'єкта системи правосуддя»);

2) складається з чотирьох блоків: функціонально-цільовий (функції, завдання, гарантії та принципи діяльності суб'єкта); конструктивний (внутрішня побудова системи органів та установ правосуддя, основи такої побудови); юрисдикційний (повноваження та межі їх реалізації); охоронний (включає адміністративну відповідальність, яка накладається як на суб'єктів, що незаконно втручаються в діяльність системи правосуддя, так і на посадових осіб органів та установ правосуддя в разі вчинення ними правопорушення);

3) спрямований на реалізацію ефективного адміністративно-правового забезпечення судової системи;

4) за своєю суттю створений для визначення правових стандартів діяльності органів та установ правосуддя з метою виникнення правового зв'язку між цими органами та державою.

Отже, адміністративно-правовий статус органів та установ правосуддя – це публічне становище суддів на адміністративних посадах, судового врядування, суб'єктів судової адміністрації та інших органів щодо створення належних умов для здійснення судочинства через реалізацію повноважень в сфері адміністративно-правового забезпечення судів системи з метою підвищення ефективності захисту і відновлення прав, свобод та законних інтересів осіб.

Література

1. Андрейцев В. І. Судово-правова система в Україні: тектологічні проблеми оптимізації функціонування. Вісник ВРЮ. № 1. 2010. С. 15–30.
2. Бояринцева М.А. Адміністративно-правовий статус громадянина України. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2005. 213 с.
3. Горбач М. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права: теорія і практика: дис ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2017. 202 с.
4. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник К., 2006. 688 с.
5. Ильичев Л. Ф., Абаев Н. В. и др. Философский энциклопедический словарь. Москва : Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.
6. Івчук М.Ю. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2011. 19 с.
7. Калашник О. А. Правовий статус місцевих загальних судів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2016. 28 с.
8. Кобзар В. В. Теоретико-правові підходи до визначення поняття правового статусу особи в науці адміністративного права. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 165–170.
9. Коломоець Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
10. Кучинский В. А. Личность, свобода, право. М., 1978. 208 с.
11. Медведик Л. Правовий статус судових органів України як суб'єктів юрисдикційних відносин. Юридичні науки. 2017. Випуск 861, Номер 1. С. 560–566.
12. Музичук О. М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. Форум права. 2008. № 1. С. 316–321.
13. Окар-Балаж Я. І. Деякі питання визначення правового статусу особи у адміністративному праві. Наше право. 2015. № 2. С. 81–85.
14. Орач Є. М. Основи римського приватного права : курс лекцій. К., 2000. 238 с.
15. Соколенко О. Л. Поняття правового статусу як основа адміністративно-правового захисту прав людини. Право і суспільство. 2011. № 6. С. 120–123.
16. Сурник В. М. Адміністративно-правовий статус державної судової адміністрації України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. 228 с.

Анотація

Волкова Л. М. Адміністративно-правовий статус органів та установ правосуддя в Україні. – Стаття.

У статті визначено адміністративно-правовий статус органів та установ правосуддя як публічне становище суддів на адміністративних посадах, судового врядування, суб'єктів суддівської адміністрації та інших органів виконавчої влади щодо створення належних умов для здійснення судочинства через реалізацію повноважень в сфері адміністративно-правового забезпечення судової системи з метою підвищення ефективності захисту і відновлення прав, свобод та законних інтересів осіб.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, органи судочинства, правові засоби, правосуддя, прокуратура, публічне адміністрування, статус, суд.

Аннотация

Волкова Л. Н. Административно-правовой статус органов и учреждений правосудия в Украине. – Статья.

В статье определено административно-правовой статус органов и учреждений правосудия как публичное положение судей на административных должностях, судебного управления, субъектов судебной администрации и других органов исполнительной власти по созданию надлежащих условий для осуществления судопроизводства через реализацию полномочий в сфере административно-правового обеспечения судебной системы с целью повышения эффективности защиты и восстановления прав, свобод и законных интересов лиц.

Ключевые слова: административно-правовое обеспечение, органы судопроизводства, правовые средства, правосудие, прокуратура, публичное администрирование, статус, суд.

Summary

Volkova L. M. Administrative and legal status of justice bodies and institutions in Ukraine. – Article.

The article defines the administrative and legal status of bodies and institutions of justice as a public position of judges in administrative positions, judicial administration, subjects of the judicial administration and other executive authorities regarding the creation of proper conditions for the execution of justice through the exercise of powers in the field of administrative and legal support of the judicial system in order to increase the effectiveness of protection and restoration of the rights, freedoms and legitimate interests of individuals.

Key words: administrative and legal support, organs of justice, legal means of justice, prosecutors, public administration, status, justice.